

Martin Uggla

Tjugo år av straffrihet

Tjetjenien väntar
fortfarande på rättvisa

Tjugo år av straffrihet

Martin Ugglå

Stockholm, december 2020

Producerad av Östgruppen för demokrati
och mänskliga rättigheter

www.ostgruppen.se, info@ostgruppen.se

Formgivning, layout: Olga Fedorina

Rapporten är gjord med finansiellt stöd från SIDA

Sida har inte medverkat vid utformningen av denna skrift och tar heller inte ställning till de synpunkter som framförs i den.

Innehållsförteckning

Tjetjenien väntar fortfarande på rättvisa	5
<ul style="list-style-type: none"> • Rysslands skyldigheter • Europarådet och Ryssland • Sverige, EU och Ryssland	
Tjetjenien 1999-2000	9
Väldokumenterade krigsförbrytelser	11
Det europeiska människorättssystemet	
<ul style="list-style-type: none"> • Europakonventionen – ett förpliktande skydd för mänskliga rättigheter • Europadomstolen övervakar att Europakonventionen följs • Europarådets ministerkommitté kontrollerar att domstolens beslut verkställs	
Ryssland och Europadomstolen	13
<ul style="list-style-type: none"> • Varför förs Tjetjenienprocesserna i Europadomstolen? • Verkställande av Europadomstolens beslut	
Bazorkina mot Ryssland	16
Isajeva, Jusupova och Bazajeva mot Ryssland	21
Isajeva mot Ryssland	26
Morden i Staropromyslov	31
<ul style="list-style-type: none"> • Tangijeva mot Ryssland • Gojgova mot Ryssland • Chasjijev och Akajeva mot Ryssland • Gontjaruk mot Ryssland • Machauri mot Ryssland • Vem bär ansvaret för morden i Staropromyslov?	
Massakern i Novyje Aldy	37
<ul style="list-style-type: none"> • Musajev m.fl. mot Ryssland • Estamirov m.fl. mot Ryssland • Vem bär ansvaret för massakern i Novyje Aldy?	
Misstänkta krigsförbrytare som bör ställas inför rätta	42
<ul style="list-style-type: none"> • General Aleksandr Baranov • Överste Anatolij Chruljov • General Vladimir Sjamanov • General Jakov Nedobitko • Major Sergej Novitjkov	
Noter	46

Tjetjenien väntar fortfarande på rättvisa

Det andra Tjetjenienkriget tog formellt slut i april 2009. Då meddelades det från ryskt officiellt håll att den "antiterroristoperation" som genomförts i Tjetjenien sedan hösten 1999 hade avslutats.

Tjetjenienkriget var en människorättskatastrof. Ryska och internationella människorättsorganisationer dokumenterade noggrant tusentals övergrepp som begicks under konflikten. Det handlade bland annat om mord på civila, urskillningslösa bombanfall, tortyr och försvinnanden. Allra värst var situationen under det första året, men grova brott mot de mänskliga rättigheterna förekom under hela tiden som konflikten pågick. Många av dessa övergrepp kan utan tvekan klassificeras som krigsförbrytelser.

Ändå var det ytterst få av de ansvariga för brotten som ställdes till svars i Ryssland. I praktiken rådde det alltså en allmänt utbredd straffrihet för brotten som begicks i Tjetjenien.

I avsaknad av ett oberoende och effektivt ryskt rättsväsende vände sig många drabbade tjetjener till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i Strasbourg. Totalt handlade det om hundratals fall som avgjordes i domstolen. Och nästan alla resulterade i fällande domar mot Ryssland. De sökande tilldömdes skadestånd och i nästan samtliga fall konstaterade domstolen också att de ryska brottsutredningarna varit ineffektiva.

Behandlingen av de många övergreppen i Tjetjenien utgör ett unikt kapitel i Europadomstolens historia. På bara några år fram till 2009 fälldes Ryssland till exempel för brott mot rätten till liv i fler fall än alla andra medlemsstater tillsammans sedan Europadomstolens verksamhet hade inletts 1959¹.

Rysslands skyldigheter

Som medlem av Europarådet är Ryssland förpliktat att verkställa Europadomstolens domar. Verkställandet övervakas av Europarådets ministerkommitté.

Efter de många Tjetjenienrelaterade domsluten återkom ministerkommittén i flera skriftliga utlåtanden till Rysslands skyldighet att leva upp till sina åtaganden enligt Europakonventionen. Dels efterfrågades individuella åtgärder, som att återuppta nedlagda förundersökningar och effektivt utreda de brott som begåtts. Men också generella åtgärder för att förhindra att liknande händelser skulle kunna upprepas i framtiden. De generella åtgärderna innebär exempelvis förändringar i de lagar och regler som gäller för säkerhetsstyrkornas anti-terroristoperationer, samt träning och utbildning för dessa. De innebär också att Ryssland ska stärka de inhemska rättsmedlen för att framgent kunna säkerställa effektiva utredningar och möjliggöra för drabbade brottsoffer att erhålla kompensation.

Ryssland betalade förvisso ut de skadestånd som Europadomstolen tilldömt de sökande. Däremot gjorde man nästan ingenting för att ställa förövarna till svars. Inte ens i de fall där Europadomstolen pekade ut de ansvariga för övergreppen vidtog Ryssland några effektiva rättsliga åtgärder.

Europarådet och Ryssland

Det är alltså Europarådets ministerkommitté som övervakar hur Ryssland verkställer Europadomstolens domar. I ministerrådet representeras varje medlemsland av sin utrikesminister.

Europarådets ministerkommitté tvingades vid sina möten gång på gång konstatera att Ryssland inte gjorde tillräckligt för att verkställa

Europadomstolens domar med koppling till Tjetjenien. Det fick dock inte några konsekvenser i form av tydliga och offentliga markeringar mot den ryska statsledningen.

Vi anser att Rysslands bristande respekt för Europakonventionen borde ha kritiserats mycket skarpare. Ministerkommittén skulle ha riktat konkreta krav med hänvisning till de domar som utfärdats av Europadomstolen, något som inte skedde.

Vi anser också att Europarådet och dess ministerkommitté bör fortsätta uppmärksamma krigsförbrytelseerna i Tjetjenien, även om andra skeenden – inte minst Rysslands agerande i Ukraina – på senare år har blivit mer dominerande på den internationella dagordningen. Dokumentationen av brotten finns kvar, och då det handlar om så allvarliga brott råder ingen preskriptionstid. Därmed finns det alltså alltså alltjämt möjlighet att inleda nya och återuppta nedlagda brottsutredningar, varvid gärningsmän kan lagföras och offer få en mer fullständig upprättelse. Tidens gång gör inte detta mindre angeläget, tvärtom innebär varje dags fördröjning av rättvisan att konsekvenserna av de aktuella brotten förvärras.

Syftet med den ursprungliga versionen av denna rapport (som publicerades 2009) var att underlätta formulerandet av de krav som ministerkommittén borde rikta till Ryssland. I rapporten uppmärksammades ett antal av de fall med anknytning till Tjetjenienkonflikten som Europadomstolen hade avgjort. Och dessa fall är alltså fortfarande relevanta.

Fallbeskrivningarna innehåller fakta om vad som inträffat och vilka personer som drabbats. Dessutom ges konkreta exempel på personer som borde utredas och lagföras, misstänkta för brott.

Bland de misstänkta återfinns till exempel general Aleksandr Baranov, som beordrade en utomrättslig avrättning av en tillfångatagen tjetjensk separatist i februari 2000 (se *Bazorkina mot Ryssland*, sid. 17).

Där finns också generalerna Vladimir Sjamanov och Jakov Nodobitko, ansvariga för den urskillningslösa bombningen av samhället Katyr-Jurt, även det i februari 2000 (*se Isajeva mot Ryssland, sid. 21*).

Varje fallbeskrivning följs av en rekommendation om vilka åtgärder som vi anser att Ryssland bör vidta för att verkställa Europadomstolens dom i respektive fall. Dessa rekommendationer är i huvudsak alltjämt giltiga. I ett fall har dock den person som pekas ut som högsta ansvarig avlidit och kan därför inte längre lagföras. Misstankarna mot honom grundades dock i hans befälskap över den motorskyttebrigad som gjort sig skyldig till den aktuella krigsförbrytelsen, och hans död befriar inte Ryssland från skyldigheten att utreda det eventuella ansvar som vilar på övriga personer i brigaden.

Vi uppmanar således Europarådets ministerkommitté att inte låta krigsförbrytelserna i Tjetjenien falla i glömska, utan att istället åter och med förnyad kraft uppmärksamma dem i sina kontakter med representanter för den ryska staten.

Sverige, EU och Ryssland

På motsvarande sätt menar vi att den fortsatta straffriheten för krigsförbrytelserna i Tjetjenien regelbundet bör uppmärksammas av såväl Sverige som EU inom ramen för deras kontakter med Ryssland.

Jämte ett förnyat politiskt tryck på Rysslands statsledning bör Sverige och andra EU-stater förbättra sin beredskap att lagföra misstänkta krigsförbrytare som befinner sig på respektive lands territorium. Vi hoppas att föreliggande rapport jämte det faktamaterial som ligger till grund för densamma fortfarande kan utgöra ett viktigt hjälpmedel för detta ändamål.

Östgruppen uppmanar:

- Europarådet att åter uppmärksamma straffriheten för krigsförbrytelse i Tjetjenien och aktivt kräva av Ryssland att miss-tänkta gärningsmän lagförs.
- Sveriges regering och EU att i sina kontakter med Ryssland regelbundet ta upp frågan om straffrihet för krigsförbrytelse i Tjetjenien.
- Sverige och andra EU-stater att förbättra sin beredskap att lagföra krigsförbrytare som befinner sig på respektive lands territorium

Tjetjenien 1999-2009

Den 23 september 1999 inleddes vad som kommit att kallas det andra Tjetjenienkriget. Ryssland initierade då en militär operation i formellt syfte att bekämpa terrorism. Enligt den officiella ryska terminologin betraktades nämligen den tjetjenska separatistrelsen (som verkat för ett självständigt Tjetjenien och med Rysslands goda minne styrt republiken sedan det förra Tjetjenienkriget avslutats 1996) som terrorister. Detta sedan ett antal bombdåd skakat Moskva och andra ryska städer under sensommaren 1999, där just tjetjener pekades ut som ansvariga av den ryska regeringen.

Under krigets första månader drabbades den tjetjenska civilbefolkningen mycket hårt. De ryska federala styrkornas bombanfall och massiva artilleribeskjutning varvades med brutala så kallade uppretningsaktioner, vilket fick till följd att tusentals människor miste livet, och mångdubbelt fler blev skadade.

Under våren 2000 övertog den ryska militären stegvis kontrollen över delrepubliken och dess huvudstad Groznyj. Därmed upphörde också det mest intensiva krigsskedet, men de grova människorättsövergreppen fortsatte, i synnerhet i form av att civila fördes bort med

våld för att sedan aldrig återvända hem. Lokala människorättsorganisationer som dokumenterade de begångna brotten uppskattade att ungefär 5 000 personer försvann under de tio år som konflikten pågick. Utöver försvinnandena dödades eller skadades också många andra civila inom ramen för konflikten.

I april 2009 meddelade den ryska statsledningen att "antiterroristaktionen" i Tjetjenien hade avslutats. Men människorättsituationen i delrepubliken förblev långt ifrån normal. Den Moskvalojale presidenten Ramzan Kadyrov har sedan dess utövat ett skräckvälde där oliktankande regelbundet hotats, misshandlats eller mördats. Flera av hans kritiker har dessutom mördats utanför landets gränser, bland annat i Dubai, Österrike, Tyskland och Turkiet. I början av 2020 utsattes också en tjetjensk regimkritisk bloggare bosatt i Sverige för ett mordförsök.

De ryska människorättsförfvarare och oberoende journalister som arbetat med Tjetjenienrelaterade frågor har också varit mycket utsatta. I oktober 2006 mördades journalisten Anna Politkovskaja utanför sitt hem i Moskva. Politkovskaja var då den internationellt mest kända kritikern av Rysslands agerande i Tjetjenien.

I januari 2009 sköts juristen Stanislav Markelov ihjäl på öppen gata i Moskva, på väg hem från en presskonferens där han lovat fortsätta sin kamp för tjetjenska brottsoffers rättigheter. I juli samma år fördes Natalja Estemirova, chef för den ryska människorättsorganisationen Memorials Tjetjenienavdelning, bort från sitt hem i Groznyj. Hon återfanns senare samma dag mördad i den intilliggande delrepubliken Ingusjien. Estemirova var en av Rysslands främsta människorättsförfvarare och arbetade bland annat med att samla vittnesmål om ryska soldaters övergrepp mot civila under Tjetjenienkriget.

Estemirovas efterträdare Ojub Titijev greps i januari 2018. Han dömdes sedermera till fyra års fängelse, formellt för narkotika-

brott. Oberoende bedömare var dock överens om att brottsanklagelserna var fabricerade. Efter nästan ett och ett halvt år i fängelse blev Titijev villkorligt frigiven i juni 2019.

Ytterligare många människorättsförfvarare har attackerats och mottagit dödshot på grund av sitt engagemang för mänskliga rättigheter i Tjetjenien, vare sig detta rört övergrepp under själva Tjetjenienkriget eller senare skeenden i den ryska delrepubliken.

Väldokumenterade krigsförbrytelser

Ryska och internationella människorättsorganisationer dokumenterade tusentals övergrepp som begicks under Tjetjenienkonflikten. Vittnesmål samlades in och analyserades.

Sommaren 2009 publicerades det omfattande verket Mezjudnarodnyj tribunal dlja Tjetjni (i svensk översättning "Internationell tribunal för Tjetjenien") av tre människorättsförfvarare knutna till organisationen Rysk-tjetjenska vänskapsförbundet². Boken utgjorde en omfattande redogörelse för det folkrättsliga sammanhang som övergreppen i Tjetjenien ingår i.

Författarna analyserade bland annat några av de värsta brotten och gjorde en grundlig utredning av respektive fall, i syfte att kunna presentera ett underlag för kommande rättsprocesser. Därigenom lade man också grunden för att kunna ställa ansvariga för brotten till svars.

"I boken visar man hur många av övergreppen i Tjetjenien enligt internationell lagstiftning och rättspraxis är att betrakta som krigsförbrytelser."

I boken visade man hur många av övergreppen i Tjetjenien enligt internationell lagstiftning och rättspraxis är att betrakta som krigs-

förbrytelser. Man pekade också ut flera personer som bör ställas inför rätta som misstänkta för att ha begått dessa krigsförbrytelser, jämte en beskrivning av respektive persons rättsliga ansvar och uppgifter om vilken brottsrubricering som är aktuell.

Mezjdunarodnyj tribunal dlja Tjetjni lyfte fram knappt hundra misstänkta krigsförbrytare, med tillhörande information om vilka brott dessa bör ställas till svars för. Listan var inte uttömmande, den utgjorde snarare en grund att utgå ifrån och vidareutveckla. Ändå gav den en tydlig bild av den potential som finns att lagföra personer som gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser i Tjetjenien. Bland de fall som behandlades i Mezjdunarodnyj tribunal dlja Tjetjni återfanns också samtliga i denna rapport redovisade fall. I dessa fall gäller alltså att:

- a) Europadomstolen efter noggrann prövning har fastställt att brott har begåtts av företrädare för den ryska staten och att den ryska brottsutredningen varit ineffektiv.
- b) De aktuella brotten är att betrakta som krigsförbrytelser. Samtliga innebär bland annat brott mot artikel 3 i Genèvekonventionerna (gemensam artikel för samtliga Genèvekonventioner), där personer som inte deltar i fientligheter (inklusive krigsfångar) garanteras skydd.
- c) Det finns konkreta och välgrundade uppgifter om vem som bör ställas inför rätta för respektive brott och i vilken egenskap vederbörande misstänks för krigsförbrytelser. Som nämnts ovan är dock en av de personer som lyftes fram i rapportens första version nu avlidna och kan därför inte längre lagföras.

Att de aktuella brotten kan och bör klassas som krigsförbrytelser och därmed brott mot folkrätten är av dubbel betydelse. Dels visar det på brottens allvarliga karaktär och bör därför tjäna som anledning för ansvariga politiker i omvärlden att ge dessa frågor hög prioritet i sina kontakter med den ryska statsledningen. Dels innebär det att de aktuella brotten är straffbara enligt internationell rätt.

Således bör en misstänkt krigsförbrytare som till exempel befinner sig i Sverige på besök gripas och ställas inför rätta i svensk domstol.

De fall som redovisas i denna rapport rör några av de brott som blivit mest uppmärksammade, antingen på grund av deras omfattning eller på grund av att det tydligt framgått vilken militär enhet som befunnit sig på platsen.

Europadomstolen pekar visserligen inte ut enskilda individer som ansvariga för brotten. Men eftersom domstolen också granskat de ryska brottsutredningarnas effektivitet har man inte kunnat undgå att i vissa fall indirekt fastställa vem som bär ansvar för respektive brott. Det gäller till exempel general Aleksandr Baranov, som inför tevekameror beordrade en utomrättslig avrättning av en tillfångatagen tjetjensk separatist i februari 2000.

Ryssland och Europadomstolen

Tjetjenienrelaterade fall i Europadomstolen – följden av ett ineffektivt rättsväsende

Ryssland blev medlem i Europarådet 1996 och ratificerade Europakonventionen 1998. År 2003 togs de första Tjetjenienrelaterade fallen upp av Europadomstolen, sedan det konstaterats att alla inhemska rättsmedel hade uttömts. Därefter har flera hundra fall anmälts och tagits upp till granskning av domstolen.

Den 24 februari 2005 meddelades dom i de första tre fallen. Ryssland fälldes i samtliga. Därefter har hundratals fall med koppling till Tjetjenienkonflikten avgjorts, och nästan alla resulterade i att den ryska staten fälldes för brott mot en eller flera artiklar i Europakonventionen. De flesta fallen rörde försvinnanden, men flera gällde också utomrättsliga avrättningar, urskillningslösa bombanfall och tortyr.

Att så många fall hamnade i Europadomstolen beror till stor del på att det ryska rättsväsendet visade sig vara för ineffektivt för att klara upp brotten. I nästan alla fall konstaterade Europadomstolen i sin dom att den inhemska brottsutredningen varit bristfällig.

Många av de ryska brottsutredningarna lades ner med motiveringen att man inte kunnat fastställa vem som varit ansvarig för övergreppen. Detta trots att det ofta funnits väldokumenterade vittnesmål och andra uppgifter som tydligt pekade ut ansvariga militära enheter eller till och med konkreta personer. I flera fall har till synes självklara utredningsåtgärder inte vidtagits. Exempelvis är det vanligt förekommande att personer som på goda grunder kunde misstänkas för inblandning inte förhörts, och att ansvariga utredare inte ens brytt sig om att besöka aktuella brottsplatser. I några fall inleddes en något seriösare utredning först efter det att Europadom-

”Det samlade intrycket är att det från rysk sida har saknats vilja att utreda de brott som begicks inom ramen för Tjetjenienkonflikten.”

stolen fått in en anmälan och meddelat detta till ryska myndigheter. Inte heller dessa ledde dock till att några förövare ställdes till svars i rysk domstol.

Det samlade intrycket är att det från rysk sida har saknats vilja att utreda de brott som begicks inom ramen för Tjetjenienkonflikten. Det framgår dessutom av Europadomstolens domar att ryska myndigheter i bristande utsträckning samarbetat med domstolen, till exempel genom att undanhålla inhemskt utredningsmaterial.

Europakonventionen – ett förpliktande skydd för mänskliga rättigheter

Europakonventionen undertecknades 1950 av de dåvarande medlemsstaterna i Europarådet. År 1953 trädde konventionen i kraft sedan den ratificerats av tio stater.

Konventionen bygger på FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna, men innebär till skillnad från denna ett rättsligt åtagande för dem som ratificerat den. Tanken med konventionen är att förpliktiga de deltagande staterna att följa de mänskliga rättigheterna och samtidigt möjliggöra en övervakning av hur staterna uppfyller sina åtaganden.

Bland de rättigheter som tas upp i Europakonventionen återfinns rätten till liv och personlig frihet, rätten att inte utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling, rätten till domstolsprövning och till en rättvis rättegång, rätten att inte dömas till straff utan stöd i lag, rätten till yttrandefrihet och rätten till ett effektivt rättsmedel.

Att ratificera Europakonventionen är numera ett villkor för att kunna vara medlem i Europarådet. Alla medlemsstater har alltså åtagit sig att respektera de rättigheter som stadgas i Europakonventionen.

Europadomstolen övervakar att Europakonventionen följs

Europadomstolen – där varje medlemsstat i Europarådet har en egen representant – behandlar bland annat enskilda klagomål från individer som anser att deras rättigheter kränkts av en stat som ratificerat Europakonventionen.

För att ett fall ska tas upp av Europadomstolen krävs att den klagande först har uttömt alla rättsmedel på det nationella planet. Europadomstolen fungerar alltså som en sista utväg för den som fått sina rättigheter kränkta, men ersätter inte de nationella rättsprocesserna.

Det som Europadomstolen prövar är om den aktuella staten brutit mot någon eller några av Europakonventionens artiklar, inte vilken person som eventuellt gjort sig skyldig till ett övergrepp. Därmed finns det heller ingen möjlighet för domstolen att döma någon enskild person. Detta är istället en uppgift för rättsväsendet i den stat som fälls av Europadomstolen.

Om en stat fälls för brott mot Europakonventionen är den förpliktad att verkställa Europadomstolens dom. Det kan dels innebära ett skadestånd till den klagande, dels en skyldighet att vidta generella åtgärder som kan förhindra att liknande övergrepp upprepas samt se till så att ansvariga kan ställas till svars på nationell nivå.

Europarådets ministerkommitté kontrollerar att domstolens domar verkställs

Europarådets ministerkommitté är Europarådets beslutsfattande organ och består av medlemsstaternas utrikesministrar. Utrikesministrarna möts en gång om året, däremellan representeras staterna av en permanent representant, stationerad i Strasbourg, med samma mandat som utrikesministern att delta i beslutsfattandet.

En av ministerkommitténs uppgifter är att övervaka hur medlemsstaterna verkställer de domar som utfärdats av Europadomstolen. Det sker i form av regelbundna möten där verkställigheten av varje enskilt fall värderas separat, utifrån den berörda statens redogörelse för vidtagna åtgärder.

Tjetjenienrelaterade fall i Europadomstolen

Nedan återfinns ett urval av de Tjetjenienrelaterade fall som avgjorts i Europadomstolen. Vi har valt att lyfta fram några av de mest uppmärksammade fallen, där det antingen handlar om mycket omfattande brott eller också finns konkreta uppgifter om vilka personer eller militära enheter som varit inblandade.

Bazorkina mot Ryssland

Chadzji-Murat Jandijev skulle just fylla 24 år när han i augusti 1999 avbröt sina studier vid ett universitet i Moskva för att åka till Tjetjenien. I samband med detta förlorade hans mor, Fatima Bazorkina, kontakten med honom.

Den 2 februari 2000 fick Bazorkina plötsligt se sin son i ett reportage i tevekanalen NTV:s nyhetssändning. Reportaget visade hur den gripne Jandijev – iklädd kamouflagejacka – förhöordes av en rysk officer i samband med att ryska styrkor hade tagit kontrollen över samhället Alchan-Kala.

Förhöret inför tevekameran avslutas med följande ord från den ryske officeren, dåvarande generallöjtnanten Aleksandr Baranov: "Iväg med honom för fan, gör slut på den skitstöveln – det är hela ordern. För iväg honom för fan. Kom igen, kom igen, kom igen, gör det då, iväg med honom, gör slut på den skitstöveln – det är hela ordern. För iväg honom för fan. Kom igen, kom igen, kom igen, gör det då, iväg med honom, gör slut på honom, skjut honom för fan!"³

"Iväg med honom för fan, gör slut på den skitstöveln – det är hela ordern. För iväg honom för fan. Kom igen, kom igen, kom igen, gör det då, iväg med honom, gör slut på honom, skjut honom för fan!"

Fatima Bazorkina började omedelbart söka efter sin son. Hon skrev brev till olika statliga myndigheter, och besökte fängelser och häkten i och utanför Tjetjenien. Men sökandet var förgäves.

Trots att Bazorkina genast anmålde sin son som försvunnen inleddes inte någon brottsutredning förrän ett och ett halvt år senare, i juli 2001. Utredningen var i praktiken vilande ända tills Europadomstolen i november 2003 meddelade Ryssland att man fått in en anmälan i ärendet. Generallöjtnant Baranov hördes till exempel inte om det inträffade förrän i juni 2004.

Det faktum att förhöret med Jandijev sändes i teve och därefter sparades på videokassett innebar unika förutsättningar för utredningen av fallet jämfört med de tusentals övriga försvinnanden som ägt rum i samband med Tjetjenienkonflikten. De som var centralt inblandade fanns alla på bild och gick därmed att identifiera.

Men det dröjde alltså lång tid innan några utredningsåtgärder vidtogs av de ryska myndigheterna. Och dessa åtgärder underkändes av Europadomstolen som i sin dom konstaterade att utredningen varit ineffektiv och inte bringat klarhet i omständigheterna kring Jandijevs försvinnande.

I brottsutredningen förekommer vittnesmål om att de tjetjener som greps i Alchan-Kala den 2 februari transporterats iväg i bussar

”Överhuvudtaget tycks det hos utredarna inte ha funnits något intresse av att få fram sanningen om vad som hänt Jandijev.”

till en ”filtreringspunkt” i byn Tolstoj-Jurt. Enligt samma källor dokumenterades varje gripande varpå de som kunde misstänkas ha befälsstatus fördes iväg till särskilda förhör av officerare från säkerhetstjänsten eller

den militära underrättelsetjänsten. Trots det finns det inga uppgifter om att dessa officerare varken identifierats eller hörts inom ramen för utredningen.

Överhuvudtaget tycks det hos utredarna inte ha funnits något intresse av att få fram sanningen om vad som hänt Jandijev. Vid flera tillfällen beordrade faktiskt åklagare utredningsåtgärder mot bakgrund av intressanta vittnesmål eller faktauppgifter, men dessa order fördröjdes som regel kraftigt eller ignorerades helt.

Det finns ännu fler anmärkningsvärda inslag i den ryska brottsutredningen. Anklagelsen mot generallöjtnant Baranov avfärdas till exempel av utredaren med motiveringen att hans order inte hade gjorts reglementsenligt och att den därför inte kan ha uppfattats som en allvarligt menad order avsedd att åtlydas. Intressant i detta sammanhang är en intervju med CNN-producenten Ryan Chilcote som publicerats i en internetutgåva och som delvis återges i Europadomstolens dom. Chilcote var på plats i Alchan-Kala när Jandijev förhöordes och han beskriver i intervjun hur Baranov en stund senare återkom till samma plats, där Jandijev fortfarande hölls kvar av några soldater:

When the general came through again, he got upset. "I told you to get rid of this guy!" The soldiers dragged the man to an armoured personnel carrier and drove him off. A Russian colonel came up to me and said: "Hey, Ryan, want to shoot an execution?"⁴

Från rysk sida förnekar man inte att Jandijev gripits och sedan försvunnit, däremot avvisas påståendet att han bragts om livet av ryska soldater, med hänvisning till att hans kropp inte återfunnits. Samtidigt visar Europadomstolens granskning att den ryska brottsutredningen ignorerat intressanta vittnesuppgifter.

I Rysslands redogörelse för brottsutredningen nämns bland annat ett vittnesmål från några ryska poliser som påträffat fem manslik (delvis kamouflageklädda) strax utanför Alchan-Kala den 17 februari 2000. Liken transporterades till Groznyj, där filmades de och fotograferades av medarbetare vid den lokala åklagarmyndigheten.

Kropparna ska sedan ha förts till Mozdok i den intilliggande delrepubliken Nordossetien.

Det är förstås tänkbart att en av kropparna var just Jandijevs. Det ryska utredningsmaterialet hänvisar dock vidare till en rapport upprättad vid Inrikesdepartementets tillfälliga avdelning (VOVD) i Groznyj, där det meddelas att det inte finns några uppgifter om att fem oidentifierade kroppar inkommit till Mozdoks rättsmedicinska mottagning i februari 2000. En annan hänvisning görs till information från Groznyjs distriktsåklagarmyndighet om att det där aldrig gjorts någon brottsutredning angående de fem påträffade mansliken.

Varken den nämnda rapporten från Groznyjs VOVVD eller informationen från distriktsåklagarmyndigheten finns emellertid med i det material som Ryssland skickade in till Europadomstolen.

Aleksandr Baranov, som alltså på goda grunder kan misstänkas för att ha beordrat en utomrättslig avrättning av Chadzi-Murat Jandijev, var vid den aktuella tidpunkten stabschef för de Samlade federala trupperna (OGV) och samtidigt stabschef för det Nordkaukasiska militärområdet. Han befordrades ett par månader senare till befälhavare för Urals militärområde. I juli 2004 återvände han till det Nordkaukasiska militärområdet, nu som befälhavare, och var sedan kvar där tills han med generals grad gick i pension våren 2009.

I maj 2000 belönades Baranov med en av Rysslands finaste statliga utmärkelser, "Rysslands hjälte", som tack för sina insatser i Tjetjenien.

Europadomstolen fällde Ryssland på flera punkter, bland annat vad gäller rätten till liv och rätten till frihet och säkerhet. Dessutom slog man som tidigare nämnts fast att brottsutredningen varit ineffektiv.

Ryssland har betalat det utdömda skadeståndet till Bazorkina. Det är inte tillräckligt. För att uppfylla sina åtaganden enligt Europakonventionen bör Ryssland vidta åtgärder för att utreda Jandijevs försvinnande och ställa de skyldiga till svars. Förundersökningen bör återupptas och otillräckligt hörda vittnen bör höras igen. Dessutom bör en grundlig utredning göras för att bringa klarhet i ärendet med de manslik som påträffades utanför Alchan-Kala den 17 februari 2000.

General Aleksandr Baranov bör därefter ställas inför rätta misstänkt för att ha beordrat en utomrättslig avrättning av den tillfångatagne tjetjenske separatisten Chadzji-Murat Jandijev den 2 februari 2000.

Isajeva, Jusupova och Bazajeva mot Ryssland

Under oktober 1999 utsattes Groznyj för intensiva attacker från rysk militär. Situationen för civilbefolkningen blev alltmer outhärdlig. När det i rysk teve och radio kungjordes att en "humanitär korridor" från och med den 29 oktober skulle upprättas för flyktingar var det därför många som förberedde sig för att lämna sina hem och bege sig till grannrepubliken Ingusjien.

Tidigt på morgonen den 29 oktober gav sig tusentals människor iväg för att ta sig till den militära kontrollstationen Kavkaz-1, vid gränsen till Ingusjien. I en minibuss färdades Medka Isajeva och ytterligare 14 personer ur hennes familj och släkt.

Vid åttatiden kom de fram till Kavkaz-1. Efter lång väntan fick de veta att gränsen – som varit stängd för passage i tio dagar – inte heller denna dag skulle öppnas. De uppmanades istället att vända åter mot Groznyj och fick av det ansvariga befälet, överste Anatolij

Chruljov, garantier om att de inte skulle bli attackerade på tillbaka-vägen. Under tiden hade det bildats en flera kilometer lång flerfilig kö av bilar och bussar. Det tog därför lång tid att lösa upp den trafikstockning som den stängda gränsstationen resulterat i.

Strax utanför samhället Sjaami-Jurt – ungefär femton kilometer från den ingusjiska gränsen – blev flyktingkolonnen attackerad av två ryska stridsflygplan. Planen flög på låg höjd och avfyrade missiler ner mot vägen. Chauffören stoppade minibussen och passagerarna skyndade sig ut för att fly bort från vägen. De hann dock inte långt förrän nästa missil slog ner alldeles intill dem. Fyra av passagerarna dödades, däribland två av Medka Isajevas barn, Ilona och

Said-Magomed. De övriga fick mer eller mindre allvarliga skador, huvudsakligen orsakade av splitter.

”Många samstämmiga vittnesmål beskriver hur upprepade attacker från stridsflygplanen skapade ett inferno på marken, med minst 25 dödsoffer och mångdubbelt fler allvarligt skadade.”

Många samstämmiga vittnesmål beskriver hur upprepade attacker från stridsflygplanen skapade ett inferno på marken, med minst 25

dödsoffer och mångdubbelt fler allvarligt skadade.

Attackerna mot flyktingkolonnen uppmärksammades i internationell press, bland annat på grund av att Röda Korset redan samma dag slog larm om att en konvoj med evakuerad personal från den tjetjenska Röda Kors-kommittén också blivit attackerad, med minst två dödsoffer som följd. Konvojen hade varit tydligt märkt med Röda Korsets emblem.

Ryska tevekanaler rapporterade kontinuerligt från krigszonen och den 29 oktober direktsändes bland annat intervjuer med flera av de ansvariga befälen för den militära operation som de aktuella strids-

flygplanen medverkade i. De intervjuade beskrev skeendet som en framgångsrik operation i syfte att tillintetgöra väpnade rebellförband⁵.

Sedermera inleddes en brottsutredning kring händelsen, bland annat identifierades och förhöordes de två stridspiloterna om det inträffade. Efter flera turer fram och tillbaka lades utredningen ner med motiveringen att brott inte kunde styrkas. Enligt utredningen hade en flygattack ägt rum, men den hade varit riktad mot stridande grupperingar ur separatiströrelsen, och dessa hade beskjutit flygplanen först. Piloterna – som är identifierade men inte namnges i Europadomstolens dom – hävdade i sina vittnesmål att de endast hade beskjutit två större lastbilar (vid två separata attacker med en och en halv timmes mellanrum) med väpnade motståndsmän och att inga andra fordon hade varit synliga på vägen vid tidpunkten för avfyrandet av missilerna. Det stora antalet civila dödsoffer förklarades med att dessa hade råkat komma inom skottradien (som uppgavs till 800 meter) efter det att missilerna avfyrats.

Den officiella ryska versionen är mycket svår att ta på allvar. Human Rights Watch har dokumenterat en mängd vittnesmål som oberoende av varandra ger sinsemellan överensstämmande bilder av det inträffade⁶. Inga vittnen styrker versionen att flygplanen blev beskjutna från marken, ingen har sett några väpnade motståndsmän i kolonnen, många konstaterar tvärtom att de två större lastbilar som blev direkt träffade av flygplanens missiler bara innehöll civilpersoner.

”Att i samband med en väpnad konflikt avsiktligt attackera civilbefolkning är klassat som en krigsförbrytelse enligt Genèvekonventionerna.”

Att i samband med en väpnad konflikt avsiktligt attackera civilbefolkning är klassat som en krigsförbrytelse enligt Genèvekonven-

tionerna. I konventionerna förbjuds dessutom uttryckligen attackerna mot fordon med Röda Korsets symbol på.

Europadomstolen fäste inte någon tilltro till den ryska förklaringen. Men eftersom den allmänna situationen i Tjetjenien utan tvivel var mycket kaotisk vid tidpunkten för det inträffade, valde man ändå att i sin bedömning anta att flygattackerna i sig själva kan ha varit legitima, det vill säga att de utfördes som en svarsåtgärd mot personer som beskjutit planen från marken. Då blev den avgörande frågan om beskjutningen inneburit en rimlig och därmed godtagbar våldsanvändning i förhållande till dess syfte, det vill säga om tillräcklig hänsyn hade tagits till civilbefolkningens risker. I så fall skulle den inte ha utgjort ett brott mot Europakonventionen.

Insamlade vittnesmål talar tydligt emot den ryska officiella versionen. Kön vid Kavkaz-1 var flera kilometer lång och det tog ett par timmar för många av fordonen att vända för att ge sig av tillbaka mot Groznyj. Det torde vara självklart att vägen varit full av en stridström av bilar, bussar och andra motorfordon. Därmed är piloternas påståenden om att de bara sett två enskilda lastbilar och ingen omgivande trafik helt osannolika. Dessutom beskriver samstämmiga vittnesmål hur flygattackerna varade i flera timmar.

Det officiella kungörandet av en "humanitär korridor" innebar att militären borde varit medveten om att många civila skulle färdas längs den aktuella vägen den 29 oktober. Och det ansvariga befälet vid Kavkaz-1 – överste Anatolij Chruljov – måste ha förstått hur vältrafikerad vägen tillbaka till Groznyj skulle bli med tanke på det stora antal bilar som beordrades att vända om. Eftersom Chruljov försäkrade de flyende om att de kunde återvända riskfritt till Groznyj hade han också ett ansvar för att säkerställa detta, genom att kommunicera med dem som koordinerade stridsflygplanens uppdrag. Detta förefaller han dock inte ha gjort.

Europadomstolen noterade den "oöverstiglida diskrepansen" mellan piloternas vittnesmål och de drabbades skildringar av flygattackerna. Man konstaterade också att de ryska myndigheterna inte på ett trovärdigt sätt lyckats förklara och rättfärdiga attacker-
nas motiv och det stora antalet civila dödsoffer.

Därför fälldes Ryssland på flera punkter, bland annat vad gäller rätten till liv. Dessutom slog Europadomstolen fast att brottsutredningen varit ineffektiv. Det är anmärkningsvärt i sig att den inte inleddes förrän i maj 2000, mer än ett halvår efter händelsen. Den rymmer också flera uppenbara brister enligt Europadomstolen.

Utredarna har till exempel inte gjort några granskningar av eller ens efterfrågat dokument (t.ex. loggböcker eller rapporter över utförda uppdrag) rörande den militäroperation som händelsen inträffade under.

Inga förhör genomfördes med överste Anatolij Chruljov eller någon annan av de soldater som befann sig vid kontrollstationen Kavkaz-1. Inga åtgärder vidtogs heller för att klarlägga vem som burit ansvaret för att garantera den "humanitära korridor" som myndigheterna informerat om. Dessutom verkar utredningen helt ha ignorerat den uppenbara bristen på koordinering mellan ansvariga vid gränskontrollstationen och dem som ledde den militära operationen.

Ryssland har betalat det utdömda skadeståndet till de sökande. Det är inte tillräckligt. För att uppfylla sina åtaganden enligt Europakonventionen bör Ryssland vidta åtgärder så att brottsutredningen återupptas och de ansvariga kan ställas till svars. Nyckelpersoner i detta sammanhang är de båda piloterna och dåvarande överste Anatolij Chruljov. Dessutom ligger ett mer övergripande ansvar på dem som förde befälet vid den aktuella militära operationen, bland annat dåvarande generalmajor Vladimir Sjamanov som var över-

ordnad Chruljov i egenskap av befålhavare för de Samlade federala truppernas västra avdelning.

Anatolij Chruljov befordrades senare till generallöjtnant och befålhavare för den 58:e armén i det Nordkaukasiska militärområdet. I augusti 2008 ledde han ryska trupper i kriget mot Georgien. Idag är han generalstabschef i den georgiska utbrytarrepubliken Abchazien. Vladimir Sjamanov blev senare chef för de ryska luftlandsättningsstyrkorna och befordrades till generalöverste. År 2016 lämnade han denna position efter att ha valts in i det ryska parlamentet, där han nu är ordförande i försvarsutskottet.

Isajeva mot Ryssland

Den 4 februari 2000 utsattes samhället Katyr-Jurt för en omfattande raket- och bombattack från ryska federala styrkor. Attacken fortsatte i flera dagar och ledde till mer än hundra civila dödsoffer.

Katyr-Jurt ligger ungefär tre mil sydväst om Groznyj. Vid den aktuella tidpunkten vistades ungefär 25 000 civila i samhället. 10 000 av dem var internflyktingar som tagit skydd i Katyr-Jurt eftersom det betraktades som en säker plats under de federala styrkornas kontroll. På morgonen den 4 februari tog sig en stor grupp väpnade rebeller in i Katyr-Jurt och förskansade sig där, delvis genom att överta hus från civilbefolkningen.

Strax därpå inledde ryska styrkor artilleribeskjutning och flyganfall mot samhället. Zara Isajeva och hennes familj gömde sig först i en källare. När anfällen framåt eftermiddagen avtog något bestämde de sig för att försöka lämna samhället. De hade nämligen hört uppgifter om att militären skulle garantera fri passage för flyktingar. När Isajevas familj en stund senare tillsammans med några grannar befann sig i en minibuss på väg ut ur samhället, dök stridsflygplan

upp på nytt och släppte ner bomber mot bilarna på vägen. Isajevas 23-årige son, Zelimchan, och tre av hennes syskonbarn – Zarema, Cheda och Marem Batajeva – dödades. Totalt dödades mellan 100 och 200 civila människor i attacken.

Först i september 2000 inleddes en brottsutredning om det inträffade. I mars 2002 lades utredningen ner med motiveringen att inget brott kunnat styrkas.

De ryska myndigheterna förnekade inte att attacken ägt rum. Men man hänvisade till omständigheterna att väpnade motståndsmän plötsligt tagit sig in i samhället och därifrån attackerat ryska soldater. Det våld som användes kunde därför anses vara motiverat. Dessutom menade man att tillräckliga åtgärder vidtagits för att varna och möjliggöra evakuering av civilbefolkningen.

”Isajevas 23-årige son, Zelimchan, och tre av hennes syskonbarn – Zarema, Cheda och Marem Batajeva – dödades. Totalt dödades mellan 100 och 200 civila människor i attacken.”

Europadomstolen konstaterade å sin sida att våldsanvändning i sig mycket väl kan anses ha varit legitim i det aktuella fallet, även om man också noterade att det formellt inte ens utlysts något undantagstillstånd i området.

Då blev den avgörande frågan om attackerna mot Katyr-Jurt inneburit en rimlig och därmed godtagbar våldsanvändning i förhållande till dess syfte, det vill säga om tillräcklig hänsyn hade tagits till civilbefolkningen. I så fall skulle de inte ha utgjort ett brott mot Europakonventionen.

Enligt de ryska befäl som var huvudansvariga – dåvarande generalmajor Vladimir Sjamanov i egenskap av befälhavare för den västra

avdelningen i de Samlade federala trupperna (OGV) och generalmajor Jakov Nedobitko som ansvarade för den konkreta operationen – gjordes allt som kunde krävas för att skydda civilbefolkningen. I sina vittnesmål inom ramen för brottsutredningen berättar de att attacken var direkt riktad mot identifierade mål där väpnade motståndsmän enligt underrättelseinformation befann sig. Meningen var ursprungligen att civilpersoner efter identitetskontroll skulle släppas ut via två vägspärrar. Då sammandrabbningar skett under morgonen den 4 februari bestämde sig emellertid Nedobitko i samråd med Sjamanov för att inleda beskjutning och bombanfall utan att först evakuera civilbefolkningen. Istället informerade man efter några timmars anfall civilbefolkningen via en högtalarförsedd helikopter om möjligheten att fly genom att bege sig till de upprättade vägspärrarna. I praktiken var det dock bara vid den ena vägspärren som civila släpptes igenom, medan den andra förblev stängd. I ett förhör förklarade Nedobitko detta med att invånarna inte varit tillräckligt "samarbetsvilliga".

Enligt Ryssland var alltså det stora antalet civila dödsoffer omöjligt att undvika med tanke på de militära omständigheterna. Men mycket talar emot detta påstående, inte minst andra uppgifter som kommit från företrädare från de federala styrkorna.

Bland annat berättade Vladimir Sjamanov i en intervju för den ryska tevekanalen RTR den 5 februari 2000 (dvs. dagen efter att operationen inletts) att den då pågående attacken mot Katyr-Jurt var ett led i en mycket välplanerad militäroperation med benämningen "Vargjakten". Planen hade gått ut på att lura en större väpnad grupp ur separatiströrelsen ut ur Groznyj, i riktning söderut, längs en i förväg utstakad passage som bland annat ledde genom Katyr-Jurt⁷.

Runt Katyr-Jurt fanns det gott om ryska bemannade kontrollstationer med god bevakning över trafiken in och ut genom samhället, något som också gjort att många flyktingar tagit sin tillflykt just dit.

Det kan alltså knappast ha kommit som en överraskning för de federala styrkorna att en stor grupp rebeller var på väg mot Katyr-Jurt. Ändå vidtogs inga åtgärder för att förvarna civilbefolkningen om detta. Istället släppte man uppenbarligen in rebellerna i samhället för att sedan gå till angrepp mot dem, medveten om de tusentals civilpersonernas närvaro.

Uppgifterna om att de attacker som genomfördes var riktade mot militära mål är svåra att ta på allvar. Vittnesmål från båda sidor gör klart att bomber av typen FAB-250 – med en verkningsradie av mer än en kilometer – släpptes över samhället. Och generalmajor Viktor Barsukov, som deltog i operationen i egenskap av vice befälhavare för de Samlade federala trupperna (OGV), har i reportageboken *Vnutrennije vojska: Kavkazskij krest-2* berättat att man förutom FAB-250 bland annat använde sig av "Buratino-bomber" även kallade vakuumbomber, något som enligt Genèvekonventionen är förbjudet att göra i närheten av civilbefolkning⁸.

"Vittnesmål från båda sidor gör klart att bomber av typen FAB-250 – med en verkningsradie av mer än en kilometer – släpptes över samhället."

Trots att Zara Isajeva gjorde en detaljerad polisanmälan redan i mars 2000 inleddes alltså ingen utredning förrän i september samma år, efter att Europadomstolen informerat Ryssland om att en anmälan inkommit dit. I den utredning som sedan genomfördes gjordes enligt Europadomstolen förvånande få försök att reda ut vad som hade hänt och vem som bar ansvar för de beslut som fattats. Inga ansträngningar gjordes till exempel för att klarlägga situationen kring de "fria passager" som först utannonserades men sedan inte upprätthölls av de ryska styrkorna. Flera vittnesmål rymmer utsagor om att general Sjamanov ska ha givit order om att inte tillåta civila att lämna samhället, och generalmajor Nedobitko medgav

som ovan nämnts själv i förhör att han valt att straffa civilbefolkningen för dess bristande samarbetsvillighet genom att stänga en av de två passagerna. Ingen av dessa uppgifter ledde dock till några åtgärder eller konkreta undersökningar från brottsutredarnas sida.

De konkreta skäl som angavs för att lägga ner brottsutredningen i mars 2002 byggde huvudsakligen på en intern rapport från ryska militära experter. Rapporten fastslog att alla civilpersoner kunnat lämna Katyr-Jurt utan problem och att all beskjutning varit riktad uteslutande mot identifierade militära mål, påståenden som alltså stod i bjärt kontrast till övrigt utredningsmaterial, inklusive vittnesmål från Sjamanov, Nedobitko och andra ryska officerare.

När brottsutredningen lades ner meddelades detta aldrig till Zara Isajeva, varför hon inte hade någon möjlighet att överklaga beslutet.

Europadomstolen fällde Ryssland för brott mot rätten till liv. Dessutom fastslogs att brottsutredningen varit ineffektiv.

Ryssland har betalat det utdömda skadeståndet till Isajeva. Det är inte tillräckligt. För att uppfylla sina åtaganden enligt Europakonventionen bör Ryssland vidta åtgärder för att på nytt utreda bombattacken mot civila i Katyr-Jurt och ställa de skyldiga till svars. Vladimir Sjamanov och Jakov Nedobitko bör ställas inför rätta.

Vladimir Sjamanov blev senare chef för de ryska luftlandsättningsstyrkorna och befordrades till generalöverste. År 2016 lämnade han denna position efter att ha valts in i det ryska parlamentet, där han nu är ordförande i försvarsutskottet. Nedobitko blev senare befälhavare för Rysslands inrikestrupper i Volgaområdet. Idag är han pensionerad.

Morden i Staropromyslov

Stadsdelen Staropromyslov ligger i Groznyjs nordvästra del. Under december 1999 och januari 2000 pågick där häftiga strider mellan ryska federala styrkor och separatiströrelsen, som stegvis tvingades ut ur området.

Den ryska sidan använde sig huvudsakligen av bombanfall och artilleribeskjutning, för att i möjligaste mån undvika egna förluster. Ett misslyckat stormningsförsök i slutet av december 1999 ledde dock till att upp till 300 ryska soldater dödades just i Staropromyslov.

Efter att ryska styrkor tagit kontroll över området i början av januari 2000 trodde de kvarvarande invånarna att situationen skulle bli lugnare och tryggare. Istället drabbades många civila av vad som förefaller ha varit ryska soldaters hämnd för sina döda kamrater.

Enligt en rapport från Human Rights Watch föll åtminstone 38 civilpersoner offer för utomrättsliga avrättningar i Staropromyslov under den aktuella perioden. Flera av dem var kvinnor och äldre män och alla verkar ha blivit ihjälskjutna på nära håll av ryska soldater. Ytterligare sex personer försvann efter att ha blivit gripna av ryska trupper.

Nedan presenteras fem av de fall med koppling till morden i Staropromyslov som Europadomstolen behandlat. Sedan följer ett avslutande avsnitt om var ansvaret för de begångna morden ligger.

Tangijeva mot Ryssland

Zainap Tangijeva bodde i ett hus i Staropromyslov tillsammans med sina föräldrar, en morbror och en syster. I december 1999 flyttade ytterligare fem grannkvinnor in i huset eftersom det hade en rymlig

källare där de kunde ta skydd i samband med artilleribeskjutning.

I slutet av december blev beskjutningen allt intensivare och de flesta i huset – inklusive Zainap Tangijeva – valde att flytta till ett annat hus med en stabilare källarvåning som ansågs säkrare.

Efter att de ryska trupperna tagit över kontrollen utsattes de civila invånarna regelbundet för identitetskontroller. Många tvingades också ut för att hjälpa till med att hämta stupade ryska soldater, något som var mycket farligt eftersom krypskyttar från separatiströrelsen bevakade flera av de döda kropparna.

Den 10 januari bestämde sig Zainap Tangijeva för att lämna Groznyj av säkerhetsskäl. När hon nästa morgon gick till föräldrarnas hus för att ta farväl brann det i huset. Hennes far och en av grannarna låg döda på golvet. Både hade blivit skjutna till döds. På grund av kraftig rökutveckling kunde inte Tangijeva ta sig ner i källaren där moderns och morbroderns kroppar låg. Dessa återfanns senare svårt förkolnade.

Gojgova mot Ryssland

Den 59-åriga Mariam Gojgova skadades av bombsplitter den 19 januari. Mariams son Magomed Gojgov och två grannar hjälpte henne upp i en skottkärra, varpå de gick iväg med henne för att söka läkarvård. På vägen stoppades de av ryska soldater. Gojgova sköts

”Vittnesmål från båda sidor gör klart att bomber av typen FAB-250 – med en verkningsradie av mer än en kilometer – släpptes över samhället.”

i huvudet och de tre männen greps och fördes iväg. Tre veckor senare återfanns deras kroppar. Magomed Gojgov hade skjutits med minst tio skott och hans ena öra var avskuret.

Chasjijev och Akajeva mot Ryssland

Chamid Chasjijev var en av de två grannar som greps i samband med att de försökte hjälpa Mariam Gojgova. Hans bror Magomed, som för tillfället bodde i Ingusjien, reste till Groznyj den 25 januari för att ta reda på vad som hade hänt med brodern och andra familjemedlemmar som hade stannat kvar i Staropromyslov.

När Magomed Chasjijev kom till sin brors hem, såg han tre döda kroppar ligga utanför huset. Det var hans syster Lidija Chasjijeva och hennes sjuuttonårige son Anzor Tajmeschanov, samt en granne, Adlan Akajev. Alla tre hade vita tygstycken knutna runt armarna (för att signalera att de var civila och inte hade med den väpnade separatiströrelsen att göra). Bredvid kropparna på marken låg deras identitetshandlingar. De hade skjutits ihjäl med många skott, uppenbarligen från nära håll.

Magomed Chasjijev sökte upp en grupp ryska soldater i närheten och bad om hjälp med att få kropparna ivägtransporterade från Groznyj. I samband med detta förklarade ett av de ryska befälen att de dödats som hämnd för att 32 soldater från hans enhet tidigare hade stupat.

Ett par veckor senare återvände Magomed Chasjijev på nytt till Groznyj för att fortsätta leta efter sin försvunne bror. Den ihjälskjutne Chamid Chasjijev hittades tillsammans med Lidijas andre son Rizvan Tajmeschanov och deras granne Magomed Gojgov (se ovan). Chasjijevs kropp var svårt sargad, bland annat hade några av hans fingrar skurits av.

Gontjaruk mot Ryssland

När ryska styrkor inledde sin attack mot Staropromyslov den 19 januari gömde sig Jelena Gontjaruk tillsammans med fem andra per-

soner i en källare. På eftermiddagen hörde de maskingev rsskott utanför huset. Ryska soldater sköt s nder källardörren och ropade åt dem som befann sig i källaren att komma fram.

Soldaterna anklagade de sex tjetjenerna för att vara medhjälpare till separatiströrelsen och berättade att de kommit för att döda allihop som var kvar i området. De brydde sig inte om att kontrollera några identitetshandlingar utan beordrade istället ner tjetjenerna i källaren igen. Därefter kastade soldaterna in t rgasgranater genom ingången, och krävde sedan att alla än en gång skulle komma ut ur källaren. Vid dörren blev samtliga skjutna på nära håll.

Jelena Gontjaruk var den enda som överlevde händelsen. Svårt skadd lyckades hon ta sig till Ingusjien där hon fick läkarvård.

Machauri mot Ryssland

Efter att under några månader ha vistats i Ingusjien, reste Chejedi Machauri den 21 januari 2000 till Groznyj för att se till sitt hus. Enligt uppgifter i ryska massmedier var det område där hennes hus låg nu under rysk kontroll och civila hade börjat återvända. Den 22 januari kom Chejedi tillsammans med två andra kvinnor (Larisa Dzjabrailova och Nura T.) fram till huset och upptäckte att det var förstört. En stund senare råkade de gå förbi ett annat hus som en grupp ryska soldater just h ll på att plundra. De hejdades av soldaterna som kontrollerade deras identitetshandlingar och sedan förde iväg dem till ett n rbelaget hus för att förhöras.

Efter ett kort förhör försågs kvinnorna med ögonbindel och fördes iväg till ett  delagt hus ett femtiotal meter därifrån. Där fick de ta av sig  gonbindlarna varpå soldaterna började skjuta mot dem med maskingevär. Nura T. sköts i huvudet och dog omedelbart, liksom Larisa Dzjabrailova. Chejedi Machauri skadades svårt och låtsades vara död. Soldaterna l nsade kvinnornas fickor på v rdef re-

mål, föste ihop kropparna och lade några madrasser ovanpå. De hällde sedan bensin över högen, tände på och gick därifrån. Eftersom madrasserna var fuktiga tog sig inte elden och Chejedi lyckades ta sig iväg till några grannar för att få hjälp.

”Efter ett kort förhör försågs kvinnorna med ögonbindel och fördes iväg till ett ödelagt hus ett femtiotal meter därifrån. Där fick de ta av sig ögonbindlarna varpå soldaterna började skjuta mot dem med maskingevär.”

Ett par dagar senare fördes hon av släktingar till Ingusjien där hon fick vård för sina skottskador.

Vem bär ansvaret för mordet i Staropromyslov?

Journalisten Anna Politkovskaja intervjuade flera vittnen från Staropromyslovområdet, både på plats och i ett flyktingläger i Ingusjien. Många uppgav att det var soldater från den 205:e motor-skyttebrigaden som hade genomfört mordet i Staropromyslov. Efter en artikel som Politkovskaja publicerade i tidningen Novaja Gazeta i mars 2000⁹ inleddes också en brottsutredning ”gällande massmord av civilbefolkning i Novaja Katajama¹⁰ i Groznyj den 19 januari 2000, begångna av den 205:e brigaden¹¹”.

Brottsutredningen rymmer också konkreta uppgifter som tyder på att den 205:e brigaden sannolikt varit inblandad i mordet. Bland annat har det fastställts att den aktuella brigaden deltog i operationen i Staropromyslov från den 1 januari till den 13 februari 2000, och att den var stationerad på Pugatjovagatan under perioden 17-22 januari. Pugatjovagatan ligger alldeles i närheten av de platser där flera av mordet ägde rum¹².

Ryssland förnekar inte att mordet ägt rum, men hävdar att det inte är fastställt att ryska soldater genomfört dem. Istället skulle det kunna ha varit tjetjenska separatister som mördat de civila, anting-

en som straffåtgärd för att dessa inte velat hjälpa till i motståndsrörelsen eller för att de helt enkelt velat provocera fram internationell kritik.

För att kunna ta ställning i frågan har Europadomstolen uppmanat Ryssland att inkomma med kopior av det material som finns i respektive brottsutredning. Uppmaningen har emellertid bara delvis följts. De ryska myndigheterna har vägrat att lämna ut väsentliga delar av utredningsmaterialet med hänvisning till antingen militär sekretess eller att de aktuella dokumenten är "irrelevanta". I det material som har överlämnats till domstolen finns inga uppgifter som styrker teorin om att tjetjenska separatister begått mordet.

Chasjijev-fallet har faktiskt behandlats i en rysk domstol, men då bara som ett civilrättsligt mål i form av ett skadeståndsärende. Distriktsdomstolen i Nazran fastslog således i februari 2003 att de anhöriga hade rätt till skadestånd från ryska staten eftersom Lidija Chasjijeva och Anzor Tajmeschanov hade mördats i samband med en identitetskontroll utförd av ryska soldater.

Utän de slutsatser som en effektiv brottsutredning leder till är det emellertid omöjligt att i ett civilrättsligt förfarande komma fram till vilka som bär det straffrättsliga ansvaret. Det går heller inte att lagföra dessa. Genom att föra talan i ett civilrättsligt mål var det alltså omöjligt för de sökande att få klargjort vilka militära enheter som varit inblandade i mordet.

"I ett par av fallen har inga väsentliga utredningsåtgärder vidtagits förrän fyra år efter det att mordet begåtts."

De brottsutredningar som genomförts har präglats av ineffektivitet, något som Europadomstolen också slagit fast i sina domar om mordet i Staropromyslov.

I ett par av fallen har inga väsentliga utredningsåtgärder vidtagits förrän fyra år efter det att mordet begåtts.

Detta trots det faktum att en brottsutredning formellt inleddes i maj 2000 och att det dessutom funnits flera samstämmiga vittnesuppgifter om vilka militära enheter som kunde misstänkas för dåden.

Ryssland fälldes således i samtliga ovannämnda fall för brott mot rätten till liv.

Ryssland har betalat det utdömda skadeståndet till de sökande. Det är inte tillräckligt. För att uppfylla sina åtaganden enligt Europakonventionen bör Ryssland vidta åtgärder för att utreda mordet i Staropromyslov och ställa de skyldiga till svars. En ny undersökning bör klargöra vilka enheter som närvarade i området under den aktuella perioden. Särskilt bör den 205:e motorskyttebrigadens ansvar utredas.

Massakern i Novyje Aldy

Efter att de federala styrkorna tagit kontroll över Groznyj i januari 2000, genomfördes en rad omfattande "upprensningsaktioner". Syftet var formellt att finna och tillfångata väpnade motståndsmän genom identitetskontroller av invånarna.

På morgonen den 5 februari anlände en stor grupp ryska soldater till förorten Novyje Aldy, belägen i stadens sydvästra del. Därmed inleddes också vad som skulle bli en av de värsta massakrerna på civila under Tjetjenienkriget. Totalt mördades mer än 60 personer, de flesta sköts på nära håll med automatgevär, några dödades när soldater kastade in granater i bostadshusen. Överlevande vittnen har beskrivit hur soldaterna också våldtog flera kvinnor i samband med massakern, plundra- de civila på värdesaker samt brände ner bostadshus och djurstall.

Nedan presenteras två av de fall som Europadomstolen har behandlat rörande massakern i Novyje Aldy och fällt Ryssland i båda. Ingen har ställts till svars för de begångna övergreppen, eftersom den ryska brottsutredningen inte säger sig kunna fastställa vilka enheter som gjort sig skyldiga till dem.

Musajev m.fl. mot Ryssland

Jusup Said-Alijevitj Musajev befann sig hemma hos sina kusiner när soldaterna kom till samhället. Själv klarade han sig oskadd, men under dagens lopp mördades sju av hans släktingar:

Umar Musajev, 61 år
Jakub Musajev, 50 år
Abdurachman Musajev, 50 år
Sulejman Musajev, 34 år
Alvi Ganajev, 61 år
Salambek Ganajev, 30 år
Aslanbek Ganajev, 34 år

Estamirov m.fl. mot Ryssland

Ruslan Estamirov flydde i november 1999 till Ingusjien. Några av hans familjemedlemmar hade dock valt att stanna kvar i Tjetjenien.

"I ett hörn av tomten låg också liken av broderns fru Toita Estamirova, som var gravid i nionde månaden, och parets ettåriga son Chasan Estamirov. Alla kroppar hade skottskador."

I mitten av februari fick Ruslan veta att familjen i Groznyj blivit mördad av ryska soldater. En släkting hade hittat de döda kropparna. Ruslans pappa Chasagomed Estamirov och bror Chozj-Achmed Estamirov låg

ute på gården. Hans farbror Said-Achmed Masarovs kropp var svårt

bränd och låg vid ingången till huset. I ett hörn av tomten låg också liken av broderns fru Toita Estamirova, som var gravid i nionde månaden, och parets ettårige son Chasan Estamirov. Alla kroppar hade skottskador. Huset var plundrat och de smycken som Ruslans svägerska hade burit var också borta.

Morden hade ägt rum samma dag som massakern i Novyje Aldy och Estamirovs familj bodde på Podolskaja-gatan i ett angränsande område.

Vem bär ansvaret för massakern i Novyje Aldy?

Massakern anmäldes till militäråklagarmyndigheten i Nordkaukasiska militärområdet. Där avskrev man dock ärendet med motiveringen att inga militärförband varit inblandade eftersom upprensaktionsaktionen genomförts av specialpolis från Sankt Petersburg och Leningrads län. De eventuella brotten kunde därför inte utredas av militäråklagaren.

Ett tjugotal personer ur den aktuella specialpolisstyrkan har förhörts inom ramen för brottsutredningen. De förnekar inte att de varit på plats, däremot hävdar de att de inte begått några brott. Inga seriösa utredningsåtgärder har vidtagits för att kontrollera deras uppgifter. Specialpolismyndigheten i Sankt Petersburg vägrade gå med på provskjutning av enhetens vapen (i syfte att jämföra med kulor som återfunnits på brottsplatsen). Denna vägran att bistå utredningen fick dock inte några efterräkningar, och någon analys av ammunitionen har således inte genomförts.

Men det finns också andra uppgifter om vilka som medverkade i Novyje Aldy. Journalisten Anna Politkovskaja skrev om massakern i en artikel i Novaja Gazeta den 5 februari 2004¹³. Artikelnen bär rubriken "Kvitto på mord", vilket syftar på en papperslapp som en rysk officer skrev och överlämnade till en av de tjetjenska familjerna innan han lämnade Novyje Aldy. Han förklarade att de skulle visa

upp lappen för andra soldater som kom dit senare. På så sätt skulle de vara skyddade från nya övergrepp. På lappen stod följande text:

”Grabbar!!! Rör inte dessa invånare. Här har 245:e regementets 6:e motorskyttepluton varit. Plutonbefäl (signatur)”

I en videoinspelning som människorättsförvararen Viktor Popkov gjorde bara några dagar efter massakern berättar också ett överlevande vittne att soldaterna själva presenterat sig som hemmahörande i ”245:e regementets 6 pluton¹⁴”.

I ett annat sammanhang har staben för de Samlade federala trupperna (OGV) utfärdat ett brev med uppgifter om vilka förband som medverkat vid ”befrielsen” av Groznyj mellan 10 december 1999 och 10 februari 2000. Det 245:e motorskytteregementet från Moskvas militärområde finns med på listan.

Det finns ytterligare belägg för att det 245:e motorskytteregementet varit i det aktuella området. Överste Valerij Zjuravel, dåvarande vice befälhavare för inrikestrupperna i det nordkaukasiska militärområdet, har i artikelform berättat om hur de ryska trupperna intog Groznyj. Han beskriver bland annat hur styrkor från det 245:e motorskytteregementet och inrikestruppernas 674:e regemente kom fram till Tsimljanskaja-gatan den 4 februari, just den gata där flera av morderna ägde rum nästa dag.

Efter Politkovskajas artikel vände sig Rysslands människorättsombudsman till militäråklagarmyndigheten för att få klarhet i om det gjorts några efterforskningar med anledning av den skrivna papperslappen. I svaret nämndes att den person som vid tidpunkten för massakern förde befäl över det 245:e motorskytteregementets 6:e pluton, löjtnant Sergej Novitjkov, ”tillfrågats” och då förklarar att han inte hade tjänstgjort i Novyje Aldy den 5 februari och därmed heller inte skrivit på någon papperslapp.

Det framgår inte att några ytterligare åtgärder vidtagits för att kontrollera Novitjkovs uppgifter.

Flera öppet tillgängliga mediapublikationer ger dock tillsammans en bild som bekräftar att Novitjkov tvärtemot sitt eget påstående med största sannolikhet befann sig i området vid tidpunkten för massakern¹⁵. Signaturen på papperslappen är slarvigt skriven, men den skulle kunna uttydas "S. Nov" vilket naturligtvis vore komprometterande för Novitjkov. Med hjälp av en grafologisk undersökning skulle man sannolikt kunna fastställa om det var just Novitjkov som skrev lappen.

Oavsett om förövarna tillhör specialpolisen eller något militärförband är det uppenbart att ett stort antal människor mördats av representanter från statliga väpnade enheter. Men trots att händelsen anmäldes omedelbart dröjde det nästan en månad innan någon utredning överhuvudtaget inleddes. Och trots att militäråklagaren då – i mars 2000 – slog fast att operationen i Novyje Aldy genomförts av specialpolis från Sankt Petersburg, hölls inga förhör med soldater från den utpekade enheten förrän i oktober samma år.

Europadomstolen noterade flera uppenbara brister i den ryska brottsutredningen. Oacceptabla dröjsmål och frånvaron av självklara utredningsåtgärder tyder på att det inte funnits något intresse att fastställa det rättsliga ansvaret för massakern i Novyje Aldy.

"Oacceptabla dröjsmål och frånvaron av självklara utredningsåtgärder tyder på att det inte funnits något intresse att fastställa det rättsliga ansvaret för massakern i Novyje Aldy."

Ryssland fälldes således på flera punkter, bland annat vad gäller rätten till liv. Dessutom fastslog Europadomstolen att brottsutredningarna varit ineffektiva.

Ryssland har betalat det utdömda skadeståndet till de sökande. Det är inte tillräckligt. För att uppfylla sina åtaganden enligt Europakonventionen bör Ryssland vidta åtgärder för att utreda massakern i Novyje Aldy och ställa de skyldiga till svars. En ny undersökning bör klargöra vilka enheter som deltog i "upprensaktionsaktionen", och de ansvariga befälen för dessa enheter bör delges misstanke om delaktighet i mord. Särskilt bör dåvarande löjtnanten Sergej Novitjkovs eventuella delaktighet i massakern utredas.

Misstänkta krigsförbrytare som bör ställas inför rätta

Nedan återfinns en lista på några av de personer som bör ställas inför rätta misstänkta för krigsförbrytelser i samband med tjetjenienkonflikten. För mer information om de konkreta brotten, se respektive fallbeskrivning. Hänvisning ges inom parentes.

I den ursprungliga versionen av denna rapport fanns även översten Sergej Misjanin med på listan över misstänkta krigsförbrytare. Han har nu avlidit och kan därför inte längre lagföras. Misstankarna mot Misjanin grundades i hans befälskap över den motorskyttebrigad som gjort sig skyldig till den aktuella krigsförbrytelsen (Morden i Staropromyslov), och hans död befriar inte Ryssland från skyldigheten att utreda det eventuella ansvar som vilar på övriga personer i brigaden.

General Aleksandr Baranov (Bazorkina mot Ryssland)

Baranov bör ställas inför rätta misstänkt för att ha beordrat en utomrättslig avrättning av den tillfångatagne tjetjenske separatisten Chadzji-Murat Jandijev den 2 februari 2000. Ordern bröt mot artikel 3 i Genèvekonventionerna.

Baranov befordrades ett par månader senare till befälhavare för Urals militärområde. I juli 2004 utsågs han till befälhavare för det Nordkaukasiska militärområdet, där han sedan var kvar tills han gick i pension våren 2009.

Överste Anatolij Chruljov (Isajeva, Jusupova och Bazajeva mot Ryssland)

Chruljov bör ställas inför rätta på grund av sitt agerande i egenskap av ansvarigt befäl vid gränsstationen Kavkaz-1 under perioden 22 oktober – 31 december 1999 (eventuellt även t.o.m. februari 2000). Chruljovs agerande ledde bland annat till minst 25 personers död i samband med beskjutningen av en flyktingkolonn utanför Sjaami-Jurt den 29 oktober 1999. Händelsen utgjorde brott mot artikel 3 i Genèvekonventionerna.

Chruljov befordrades senare till generallöjtnant och befälhavare för den 58:e armén i det Nordkaukasiska militärområdet. I augusti 2008 ledde han ryska trupper i kriget mot Georgien. Idag är han generalstabschef i den georgiska utbrytarrepubliken Abchazien.

General Vladimir Sjamanov (Isajeva, Jusupova och Bazajeva mot Ryssland; Isajeva mot Ryssland)

Sjamanov bör ställas inför rätta på grund av sitt agerande i egenskap av befälhavare för de Samlade federala truppers västra avdelning under perioden september 1999 – mars 2000.

Sjamanovs befälsansvar bör utredas avseende såväl beskjutningen av flyktingkolonnen utanför Sjaami-Jurt den 29 oktober 1999, som de urskillningslösa bombningarna av samhället Katyr-Jurt den 4 februari 2000. Dessa händelser utgjorde brott mot artikel 3 i Genèvekonventionerna.

Sjamanov blev senare chef för de ryska luftlandsättningsstyrkorna och befordrades till generalöverste. År 2016 lämnade han denna

position efter att ha valts in i det ryska parlamentet, där han nu är ordförande i försvarsutskottet.

General Jakov Nedobitko (Isajeva mot Ryssland)

Nedobitko bör ställas inför rätta på grund av sitt agerande i egenskap av befälhavare för inrikestruppernas 100:e division under perioden 1999 – 2000.

Nedobitkos befälsansvar för de urskillningslösa bombningarna av samhället Katyr-Jurt den 4 februari 2000 måste utredas. Händelsen utgjorde brott mot artikel 3 i Genèvekonventionerna.

Nedobitko blev senare befälhavare för Rysslands inrikestrupper i Volgaområdet. Idag är han pensionerad.

Major Sergej Novitjkov (Massakern i Novyje Aldy)

Novitjkov bör ställas inför rätta misstänkt för delaktighet i brott som begicks i Novyje Aldy den 5 februari 2000, då bland annat mer än 60 civila mördades.

Såväl material ur den ryska brottsutredningen som offentligt publicerade källor indikerar att dåvarande löjtnant Novitjkov var på plats i Novyje Aldy den aktuella dagen i egenskap av befälhavare för det 245:e motorskytteregementets 6 pluton samt att han själv eller hans underordnade soldater medverkade i massakern. Novitjkov torde därmed åtminstone ha ett befälsansvar för mordet som innebar brott mot artikel 3 i Genèvekonventionerna.

Noter

¹ Russia: Prosecute Rights Violations in North Caucasus, pressmeddelande från Human Rights Watch, den 4 juni 2009, <http://www.hrw.org/en/news/2009/06/04/russia-prosecute-rights-violations-north-caucasus> (nedladdat den 1 december 2020)

² Dmitrijevskij, Stanislav, red., Mezjdunarodnyj tribunal dlja Tjetjni, Nizjnij Novgorod, 2009

³ Citerat ur: Tjerkasov, Aleksandr, Mezjdu utjenijami i zjiznju, artikel i nättidningen Ezjednevnyj zjurnal, den 7 augusti 2006, <http://www.ej.ru/?a=note&id=4485> (nedladdat den 1 december 2020)

⁴ Bazorkina mot Ryssland, paragraf 95, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-76493%22%5D%7D> (nedladdat den 26 december 2009)

⁵ Tjerkasov, Aleksandr, Rasstrel v prjamom efire, i nättidningen Polit.ru, den 25 februari 2005, <http://www.polit.ru/analytics/2005/02/25/rasstrel.html> (nedladdat den 1 december 2020)

⁶ Human Rights Watch: A Summary of Human Rights Watch Research on Attacks on Fleeing Civilians and Civilian Convoys during the War in Chechnya, Russia, between October 1999 and February 2000, april 2003.

⁷ Paragraf 112 i Europadomstolens beslut i fallet Isajeva mot Ryssland, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22isajeva%20russia%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-68381%22%5D%7D> (nedladdat den 1 december 2020)

⁸ Karpov, Boris, Vnutrennije vojska: Kavkazskij krest-2, Moskva, 2000, sid. 112f

⁹ Politkovskaja, Anna, Svoboda ili smert, artikel i Novaja Gazeta, den 27 mars 2000, <http://politkovskaya.novayagazeta.ru/pub/2000/2000-019.shtml> (nedladdat den 1 december 2020)

¹⁰ Novaja Katajama kallas det område i Staropromyslov där flera av de aktuella morden ägde rum

¹¹ Paragraf 52 i Europadomstolens beslut i fallet Tangijeva mot Ryssland, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22tangiyeva%20russia%22%2C%22itemid%22:%5B%222001-83578%22%5D%7D> (nedladdat den 1 december 2020)

¹² Dmitrijevskij, Stanislav, red., Mezjdunarodnyj tribunal dlja Tjetjni, Nizjnij Novgorod, 2009, sid. 70f

¹³ Politkovskaja, Anna, Raspiska za ubijstva, artikel i Novaja Gazeta, den 5 februari 2004, <http://politkovskaya.novayagazeta.ru/pub/2004/2004-011.shtml> (nedladdat den 1 december 2020)

¹⁴ Krylovskij, Vladimir, Rebjata, ne ubivajte, u menja malenkije deti, artikel publicerad på internet, med stenogram från Popkovs film, <https://maidan.org.ua/static/mai/1108677643.html>, (nedladdat den 1 december 2020)

¹⁵ För en omfattande redogörelse för dessa källor, se: Dmitrijevskij, Stanislav, red., Mezjdunarodnyj tribunal dlja Tjetjni, Nizjnij Novgorod, 2009, sid. 417f.

